

אדם הוא אדם

תמונה 8

הקנטינה

מוקדם בבוקר. גאלי גיי על כיסאו. השלושה אוכלים ארוחת בוקר.

פולי ג'יפ יבוא.

ג'סי ג'יפ לא יבגוד בנו.

פולי כשג'יפ יתפכח, הוא יבוא.

אוריה אין לדעת. בכל מקרה, לא ניתן לסבל הזה לפרוח מהיד, כל עוד ג'יפ נמצא על העץ.

ג'סי הוא לא הסתלק.

פולי הוא בטח קפא כאן. ישן על הכיסא כל הלילה.

אוריה אבל אנחנו ישנו בלילה כהוגן ושוב אנחנו בעננים.

פולי וג'יפ יבוא. לפי דעתי הצבאית, שכזמן השינה הבריאה עוד יותר, אני יכול לראות זאת בבירור. כשג'יפ יתעורר, הוא ישתה את הבירה שלו, ויבוא.

[נכנס ארון ואנג. ניגש לדלפק הבאר ומצלצל בפעמון. נכנסת האלמנה בגביק].

בגביק אני לא מגישה למקומיים מסריחים, גם לא לצהובים.

ואנג עשרה בקבוקי בירה בשביל אחד לבן.

בגביק עשרה בקבוקי בירה בהירה בשביל אחד לבן? [נותנת לו עשרה בקבוקים].

ואנג כן, בשביל אחד לבן.

[יוצא, קד קידה לכל הארבעה. ג'סי, פולי ואוריה מביטים זה בזה].

אוריה עכשיו ג'יפ כבר לא יחזור יותר. כעת אנחנו חייבים לתדלק בבירה.

האלמנה בגביק, בבקשה ממך, תחזיקי מעכשיו בכוננות עשרים בקבוקי בירה

ועשרה בקבוקי ויסקי. [בגביק מגישה להם בירה ומסתלקת. השלושה שותים ומתבוננים

בגאלי גיי הישן].

פולי אבל איך זה יסתדר, אוריה? אין לנו שום דבר חוץ מפנקס החוגר של ג'יפ.

אוריה זה יספיק. זה יכול להנפיק לנו ג'יפ חדש. עושים עניין גדול מדי מבני אדם. אדם אחד הוא אף אחד. על פחות ממאתיים יחד אי אפשר להגיד כלום. דיעה שונה אפשרית, כמובן. הדיעה אדישה לגמרי. אדם רגוע יכול לאמץ לעצמו עוד שתיים או שלוש דיעות שונות.

ג'סי גם לי יכולים ללקק בתחת עם הדיבורים על אופי.
פולי אבל מה הוא יגיד, כשנהפוך אותו לחייל יראה ג'יפ?
אוריה אחד כזה משתנה לגמרי מעצמו. אם תזרוק אותו לבריכת מים, הוא יגדל תוך יומיים קרום שחייה בין האצבעות. זה קורה משום שאין לו מה להפסיד.
ג'סי יהיה מה שיהיה איתו, אנחנו זקוקים לאדם רביעי. תעיר אותו!
פולי [מעיר את גאלי גיין] ארון יקר, טוב עשית שלא הסתלקת. צצו נסיכות שבגללן נמנע מחברנו ג'יפ להתייצב כאן בדיוק בזמן.

אוריה האם מוצאך אירי?
גאלי גיין אני חושב שכן.
אוריה זה מועיל. יש לקוות שאתה עוד לא בן יותר מארבעים, ארון גאלי גיין?
גאלי גיין אני עדיין לא כזה זקן.
אוריה זה מבריק. יש לך אולי פלטפוס?
גאלי גיין קצת.

אוריה זה מכריע. מזלך ערוך ומוכן. אתה יכול להישאר כאן לזמן-מה.
גאלי גיין לצערי, אשתי מצפה לי בגלל דג.
פולי אנחנו מבינים את היסוסך, הראויים לכבוד ויאים לגבר אירי. אבל ההופעה שלך, אדוני, מוצאת חן בעינינו.
ג'סי יתרה מזאת, אתה מתאים. תיתכן אפשרות שתוכל להיות חייל.

[גאלי גיין שותק]

אוריה חיי החיילים נעימים מאוד. מדי שבוע אנחנו מקבלים חופן כסף רק כדי שנוכל לטייל על פני הודו ולראות את כל הדרכים והפאגודות הללו. הואל נא להסתכל על שקי שינה נוחים אלו, העשויים עור, אותם מספקים לחייל בחינם, זרוק מבט על הרובים מתוצרת "אוורט ושות'". יותר מכל, אנחנו הולכים לדוג, להנאתנו, בחכות, אותן קונה לנו אמא – כפי שאנו מכנים בצחוק את הצבא – בעוד תזמורות צבאיות מנגנות לנו, כל אחת בתורה. את יתר הימים אתה מעשן כבונגלו שלך, או שאתה מתבונן בקלילות בארמונות הזהב של אחד המהראג'ות, בו, אם יתחשק לך, תוכל גם לירות. הנשים מאוד מצפות לנו, החיילים, אבל בחינם, וזו, בטח תסכים, נוחות נוספת.

[גאלי גיין שותק].

פולי במלחמה, חיי החיילים נעימים במיוחד. ראשית, בקרב מגיע האדם למלוא גדולתו. האם ידעת שאתה חי בתקופה הרת-גורל? לפני כל תקיפה מקבל החייל בחינם כוס אלכוהול גדולה, בעזרתה גדל אומץ הלב לאין שיעור, כן, לאין שיעור.

גאלי גיי אני מבין שחיי החייל נעימים.

אוריה ודאי. אל תהסס אפוא לשמור לעצמך את המדים שלך עם כפתורי המתכת הנאים, ואת הזכות להיקרא תמיד ארון, ארון ג'יפ.

גאלי גיי אתם לא מתכוונים לאמלל סבל עני.

ג'סי למה לא?

אוריה אתה רוצה אם כן ללכת?

גאלי גיי כן, ועכשיו אני הולך.

ג'סי פולי, תביא לו את הבגדים שלו.

ג'סי [עם הבגדים] למה הוא בעצם לא רוצה להיות ג'יפ? [פירצ'יילד מופיע בחלון]

גאלי גיי משום שאני גאלי גיי. [הוא הולך לדלת; השלושה מביטים זה בזה].

אוריה חכה רק עוד רגע.

פולי אתה מכיר אולי את האימרה: חיפזון של חילזון?

אוריה יש לך כאן עניין עם גברים שלא רוצים לקבל מתנות מזרים.

פולי קוראים לך איך שקוראים לך, אבל מגיע לך משהו בשביל הטובה שעשית לנו.

אוריה מדובר פשוט – תעזוב כבר במנוחה את הידית של הדלת – בעיסקה.

[גאלי גיי נשאר לעמוד]

ג'סי העיסקה הזאת היא העיסקה הכי טובה שאפשר לעשות בקילקואה. לא

ככה, פולי? אתה הרי יודע שכשנצליח לתפוס את...

אוריה זוהי חובתנו לבקש ממך ליטול חלק בעיסקת הענק הזאת.

גאלי גיי עיסקה? אתם מדברים באמת על עיסקה?

אוריה ייתכן. אבל לך אין זמן.

גאלי גיי יש אין זמן, ויש אין זמן. לא תמיד זה אותו דבר.

פולי אה, זמן עוד יהיה לך. כשתדע מה העיסקה הזאת, יהיה לך זמן. גם ללורד

קיצ'נר היה זמן לכבוש את מצרים.

גאלי גיי את זה אני יודע. אז העיסקה, היא גדולה?

פולי בשביל המהארג'ה מפצ'אוואר היא אולי גדולה. בשביל אדם כזה גדול,

כמוך, היא אולי קטנה.

גאלי גיי למה יתחייב הצד שלי בעיסקה זו?

ג'סי לכלום.

פולי לכל היותר תקריב את השפם שלך, היכול למשוך תשומת לב לא רצויה.

גאלי גיי ככה. [הוא נוטל את חפציו והולך אל הדלת].

פולי הוא ממש פיל.

גאלי גיי פיל? פיל זה מכרה זהב, כידוע. כשיש לך פיל, אתה לא צריך להתפגר

בבית־מחסה. [נרגש, הוא לוקח לו כיסא ומתיישב בין השלושה].

אוריה פיל?! ועוד איזה פיל יש לנו!

גאלי גיי והפיל הוא כזה שאפשר לשים עליו תיכף את היד?

פולי פיל! נראה שעל זה הוא חם לגמרי.

גאלי גיי כלומר יש לכם פיל ביד?

פולי האם מישוהו אי פעם שמע כבר, שעושים עיסקה עם פיל שלא נמצא ביד?

גאלי גיי נו, אם זה ככה, אדון פולי, אז גם אני הייתי רוצה לחתוך נתח בשר

גם לעצמי.

אוריה [מהסס] רק בגלל השד מקילקואה.

גאלי גיי מה זה השד הזה מקילקואה?

פולי דבר בבקשה בשקט. אתה קורא בשמו של הטייפון האנושי, של קוצר

החמישיות, הסמל שלנו.

גאלי גיי מה הוא עושה, שככה קוראים לו?

פולי אה, שום דבר. לפעמים, את מי שנותן במסדר שם מזויף, הוא משכיב

ועוטף ב בד מפרשים, שני מטר על שני מטר, תחת הפילים.

גאלי גיי דרוש אם כן אדם עם ראש על הכתפיים.

אוריה ראש על הכתפיים יש לך, אדון גאלי גיי!

פולי משהו תקוע בתוך ראש שכזה!

גאלי גיי שום דבר ששווה דיבורים. הייתי שואל אתכם חידה, שבוודאי תעניין

אנשים בעלי חינוך כמוכם.

ג'סי למעשה אתה רואה סביבך פותרי חידות חזקים.

גאלי גיי זה ככה: מה זה לבן, יונק, ורואה אחורה טוב כמו שהוא רואה קדימה.

ג'סי זה קשה מאוד.

גאלי גיי חידה כזאת לא תפתרו אף פעם. גם אני לא פתרתי אותה. יונק, לבן,

רואה אחורה טוב כמו שהוא רואה קדימה. סוס לבן עיוור!

אוריה החידה הזאת כבירה.

פולי אתה פשוט מחזיק את כל זה בראש שלך?

גאלי גיי בדרך כלל, כי אני כותב רע מאוד. אבל אני חושב שאני האדם הנכון

כמעט לכל עיסקה.

[השלושה הולכים אל דלפק הקנטינה. גאלי גיי מוציא אחת מקופסאות הסיגרים ומציע להם].

אוריה אש!

גאלי גיי [נותן להם אש]. הרשו לי, רבותי, להוכיח לכם שבכלל לא בחרתם לכם

שותף רע. יש לכם כאן במקרה אולי חפיץ כבד?

ג'סי [מצביע על כמה אלות ומשקולות השעונות על הקיר ליד הדלת] שם!

גאלי גיי [בוחר במשקולת הכבדה ומניף אותה מעלה]. אני במועדון ההיאבקות של

קילקואה.

אוריה [נותן לו בירה] רואים את זה לפי התנהגותך.

גאלי גיי [שותה] אוה, אנחנו המתאבקים, יש לנו התנהגות משלנו. יש הוראות

מיוחדות. לדוגמא, כשמתאבק נכנס לחדר, שבו נמצאת חבורה גדולה של

אנשים, הוא מגביה את הכתפיים, ואת הזרועות לגובה הכתפיים, ואז הוא

מניח להן ליפול, מתנדנדות, וככה הוא נכנס להנאתו לחדר. [שותה]. איתי

תוכלו לגנוב גם סוסים!

פיירצ'יילד [נכנס] בחוץ יש אשה, היא מחפשת אדם שקוראים לו גאלי גיי.

גאלי גיי גאלי גיי! זה שקוראים לו גאלי גיי, אותו היא מחפשת!

[פיירצ'יילד מביט בו לרגע ואז הוא הולך להביא את גברת גאלי גיי].

גאלי גיי [לשלושה] לא לפחוד, היא אישיות מאוד עדינה, כי מוצאה מפרובינציה

שבה יש כמעט רק בני אדם ידידותיים. תסמכו עלי, עכשיו גאלי גיי ילקק

דם.

פיירצ'יילד היכנסי פנימה, גברת גריי! יש כאן אדם, המכיר את בעלך. [הוא

נכנס עם גב' גאלי גיי].

גב' גאלי גיי סילחו לאשה פשוטה, רבותי, גם ללבושי, מיהרתי מאוד. אח, הנה

אתה, גאלי גיי. אבל אתה במדים?

גאלי גיי לא.

גב' גאלי גיי אני לא מבינה אותך. איך הגעת לתוך מדים? אתה בכלל לא נראה

בהם טוב, כל האנשים יגידו לך את זה. אתה אדם משונה, גאלי גיי.

אוריה גברתי לא בסדר בראש.

גב' גאלי גיי זה לא קל, כשיש לך בעל כזה, שלא יכול להגיד לא.

גאלי גיי הייתי רוצה לדעת עם מי היא מדברת.

אוריה מן הסתם מגדפת.

פיירצ'יילד אני חושב שדעתה של גברת גריי צלולה מאוד. בבקשה ממך, גברת

גריי, המשיכי לדבר. קולך נשמע לי יפה יותר מקולה של זמרת.

גב' גאלי גיי אני לא יודעת איזה שוויץ אתה כבר מכין, אבל אתה עוד תגמור רע מאוד. בוא נלך עכשיו! נו, תגיד לי משהו! אתה צרוד?
גאלי גיי אני חושב שאַת כל זה אַת אומרת לי. אבל אני אומר לך שאת מחליפה אותי עם מישהו אחר, והדברים שאת אומרת עליו מטופשים ובכלל בכלל לא לעניין.

גב' גאלי גיי מה אתה אומר? אני מחליפה אותך? שתית? גם זה לא מתאים לו.

גאלי גיי אני הגאלי גיי שלך כמו שאני מפקד הצבא.
גב' גאלי גיי אתמול בזמן הזה אני את המים בסיר על האש שמתי, אבל אתה את הדג לא הבאת.

גאלי גיי איזה מין דג זה? את מדברת כמו מטורפת בנוכחות כל האדונים האלה כאן!

פיירצ'יילד זהו מקרה ראוי לתשומת לב. עולות בי מחשבות מפחידות כאלה, שאני כמעט קופא מקור. אתם מכירים את הגברת הזאת? והשלושה מנידים את ראשיהם לשלילה. ואתה?

גאלי גיי ראיתי כבר הרבה בחיי, מאירלנד עד קילקואה, אבל לא את דמותה של האשה הזאת.

פיירצ'יילד תגיד לאשה איך קוראים לך.

גאלי גיי יראיה ג'יפ.

גב' גאלי גיי זה מפלצתי! ובכל זאת, כשאני מסתכלת בו, סמל, נראה לי איכשהו שהוא קצת שונה מבעלי גאלי גיי, הסבל, קצת שונה, למרות שלא הייתי יכולה לומר במה הוא שונה.

פיירצ'יילד אבל אנחנו תיכף נוכל לומר במה הוא שונה.

[הוא יוצא עם גב' גאלי גיי].

גאלי גיי [רוקד באמצע ושר]

Oh moon of Alabama

היא סוף־פּל־סוף הַלְכָה

שְׁמַחַת זְקֵנָתִי, אוֹה מְאָמָּא מְאָמָּא

שְׁתַּחֲכָה עַד לְזְרִיקָה

[ניגש לג'סי, כולו זורח] בכל רחבי אירלנד מספרים על גאלי גיי, שיותר מכל הוא יודע לתקוע עמוק עמוק את הציפורן.

אוריה [לפולין] בטרם תשקע השמש שבע פעמים, יהיה האדם אדם אחר.

פולי זה באמת יילך, אוריה? להפוך אדם לאדם אחר?

אוריה כן, האדם הוא כמו כל אחד אחר. אדם הוא אדם.
פולי אבל הרי בכל רגע יכול הצבא לנוע, אוריה.
אוריה מוכן שבכל רגע הוא יכול לנוע! אבל אתה לא רואה שהקנטינה הזאת
עדיין כאן? אתה לא יודע שחיל התותחנים עוד מקיים מירוץ סוסים? אני
אומר לך שאלוהים לא יניח להרוס אנשים כמונו, ועוד היום יקים את הצבא
על הרגליים. הוא עוד יימלך בדעתו שלוש פעמים.
פולי הקשיבו!

[תרועה ותופים. השלושה נעמדים ומקשיבים].

פיירצ'יילד [מאחורי הבימה צועק] הצבא יוצא אל גבול הצפון! זזים הלילה בשתיים
ועשר דקות.

מגרמנית י.ל.

הערת המתרגם

"אדם הוא אדם" מ-1926, פתח את הקריירה הברלינאית של ברכט. שנתיים
לפני כן עקר ממינכן – שם הוצגו בהצלחה שני מחזות שלו ועיבוד למחזה
של מארלו – והתיישב בבירה. סביבו פעלו חברים שהגיעו אף הם ממינכן
– שחקנים, תפאורנים, מוסיקאים. מה שהיה למפתח הצלחה שלו בעתיד:
עבודת צוות בהנהגתו החל להתגבש. העלילה המוגמרת, הראשונה, אותה כתב
ב-1926, ואישר לפרסום כנוסח הסופי מאוחר יותר, קודמת אצלו ל"כניסה לחיק
המרקסיזם". מצד שני, היא כוללת את הביקורת החריפה על ההומניזם, כלומר
על מרכזיות האדם ביקום בכלל ועל מושג ה"זהות" בפרט.

המחזה מתרחש ב-1925, בעיר קילקואה שבהודו הקיסרית. ביום שבו מגיע
הצבא בדרכו הלאה, למלחמה כלשהי, שיעדיה יתבררו רק בהמשך הדרך, מחליט
תושב העיר, גאלי גיי, סבל אירי, לבקש מאשתו לבשל לו דג לארוחה. היא
שופתת מים ואילו הוא יוצא לקנות, דג ונגרר אחרי שלושה חברים ברביעיית
מקלע מהצבא הבריטי, שאיברו (בעת שבזזו מקדש בודהיסטי) את אחד מלכרים,
יראיה ג'י.פ. על החיילים למצוא, עד שעות הערב, חייל רביעי, במקום זה שנשאר
כלוא במקדש. גאלי גיי הטוב והמטומטם נגרר אחרי השלושה ובשורה של
מספרים דרמטיים מצחיקים מאוד הופך המחזה למשל על היכולת להמיר זהות
אחת בזהות שניה: דרך פיתוי של סיגרים, ויסקי, בירה, נשים, וכמוכן מלחמה.
במרכז הפיתוי עומדת עסקה מכירתו של פיל שאיננו פיל אבל גאלי גיי מוכן

להתכחש לאשתו ללזהותו תמורת הפיל. השלב האחרון, שבו מסכים גאלי גיי להודות כי אין הוא גאלי גיי, אלא יראיה ג'יפ ממש, מתרחש בטקס הלוייה שבו הוא סופד לעצמו, אחרי שהוצא כביכול להורג באשמת מכירה של פיל מזויף. סוף המחזה בהפגזת מבצר על גבול טיבט. גאלי גיי – עכשיו כבר יראיה ג'יפ האבוד, כלומר מחליפו, בעל תעודת החוגר שלו – הוא החייל הכי חרוץ בהפגזת הפליטים המתרכזים במבצר שעל הגבול. שמו של המחזה בגרמנית Mann ist Mann נקבע בעברית בשנות הששים כ"אדם הוא אדם", ואין סיבה לשנותו למשהו מדויק יותר כמו "אדם שווה אדם". כלומר כל אחד יכול להיות אף אחד. כל אחד יכול להיות כל אחד.

הלשון במחזה הזה, כמו במחזותיו הבאים של ברכט, תהיה תמיד מוגבהת מעל הלשון היומיומית, בעיקר משום שכל סצינה, כל העמדה של הדמויות ביחסים בינם לבין עצמם וכמובן ביחס למשהו "שלישי", אובייקט, או משהו אחר, היא אירוע של "הצגה בתוך הצגה". האירוע הזה כאן, כל כולו, הוא בשכנוע של גאלי גיי למלא תפקיד ולהופיע במסדר כיראיה ג'יפ. אבל גם אירועים קטנים יותר, כמו קניית הבירה בפתח הסתינה, נעשית מתוך הגבהה כלשהי, הגדלה כלשהי של "איחרוע". זה מנה שברכט כינה מאוחר יותר "גסטוס". רבים מן המאמרים בספר הזה מתייחסים למושג הזה. התביעה החוזרת של שחקנים דוברי עברית לקבל טקסט פשוט, מדובר, כמו שמדברים, לפחות כאשר אין מדובר בשקספיר, מחמיצה חלק גדול מהתיאטרון הברכטיאני וממאפייניו הלשוניים, תערובת של לשון ביורוקרטית, צבאית, ספרותית ותמיד בהשפעת המקרא (בתרגומו לגרמנית כמובן).